

lom völgyévé változtatja. Ily ellenszenvet nyilvánított különösen velencei epigrammjai némelyikében, «A korinthusi menyasszony» című balladájában és Olaszországból írt leveleiben.

A modern művészet festményei csak annyiban nyerték meg tetszését, a mennyiben az antik ideálnak megfeleltek, s azért vonzódtott nagyon Rafael bájt és derűtséget lehelő alakjaihoz; ellenben kimondhatlanul megbotránkozott azokon a vértanú-jeleneteken, melyekben a bolognai iskola tetszelgett magának. Borzadt mindentől, a mi a középkori asketizmusra emlékeztetett és szemére lobbantotta a katholicizmusnak, hogy az őskereszténységet idétlen és barokk paganizmussá változtatta. Annyira idegenkedett a katolikus vallástól, hogy nem egyszer Rómában, midőn ily szertartások tanúja volt, megmozdulni érezte magában a protestánság eredendő bűnét («da regte sich die protestantische Erbsünde»).

Fokozódott még Göthének a katholicizmus iránt érzett ellenszenvé Rómában tartózkodása első napjaiban. Elmerengve a természet és művészet elébe táruló szépségein, nem háríthatta el magától azt a gondolatot, hogy ha Krisztus visszatérne a földre, aligha nem abban a veszélyben forogna, hogy újra fölfeszítsék, s a mint a Quirinal-kápolnában látja a pápa misézését, eszébe jut a «venio iterum crucifigi».

— r — r.

* * *

Archiv der Geschichte der Philosophie, herausgegeben von Ludwig Stein. Band VI. Heft 2.

Tartalma: L'Isagogicon moralis disciplinae di Leonardo Bruni Aretino, «Anfänge und Aussichten der experimentellen Psychologie, von Oswald Külpe»; továbbá: «Beiträge zur Geschichte der englischen Philosophie, von J. Freudenthal», «Metaphysik und Asketik (második cikk) von Dr. Wilhelm Bender» és «Das natürliche System der Geisteswissenschaften in siebzehnten Jahrhundert von Wilhelm Dilthey». Különösebben érdekes Külpe tanulmánya, melyben a tapasztalati pszichologiai tanulmányok fejlődését és jelen állását ismerteti. A tapasztalati pszichologia csak a század közepe táján emelkedett önálló tudományyá, szorosán elkülönítve a természettudománytól és élettantól. Ebben a késői fejlődésben része volt Kant híres nézetének, melyben

kimondta, hogy a psychologia sohasem emelkedhetik a tudomány rangjára.

A psychológiának, mint tudományos disciplinának helyesebb felfogását találjuk a XVIII. század némely angol és francia bölcészénél, csakhogy az élettani ismeretek fogyatékosága miatt ebből a felfogásból még elmulasztották kivonni a módszeres következtetéseket.

A XVIII. század közepe táján a tapasztalati lélektan terén nagy szorgalommal indul meg a kutatás. A tapasztalati lélektan a népies német bölcseleknek kedvencz tanulmányává növi ki magát, daczára Kant érintett ítéletének, kinek álláspontja ismeretes, mert szerinte a természeti ismeretek bármely ágában annyi az igazi tudomány, a mennyi matematika alkalmazható reájok. Már pedig belső világunk jelenségeire a matematika nem alkalmazható. De különben is Kant szerint lélektani vizsgálódásainknak más gondolkozó alany tárgyává nem tehető, s már maga az észlelés megmásítja és kiforgatja helyzetéből az észlelet tárgyát. Ehhez képest szerinte a psychologia csak legjobb esetben a lélek természetrajza lehet, de nem a lélek tudománya, sőt még tapasztalati tudomány sem.

Kant első ellenvetésére, mintha a tudományos psychologia nem volna lehetséges, Herbart a matematikai psychologia megalapításával felelt, mely a lelki tünemények kétségtelen két dimenziójú folyamata alapján a képzeteknek idő és intensitás tekintetében változó viszonyára egész tanulmánysorozatot állít fel. De még erősebb czáfolatúl szolgál a tapasztalati lélektan, mint psychophysika lehetőségének tagadása ellen a physiologia számos újabb vívmánya, melyek a lélektani kutatás módszerére sikerrel voltak gyümölcsöztethetők. *Weber Henrik* a bőr és szem térbeli funkciójából indulva ki, már a vonalak, hangok és súlyok összehasonlításában bizonyos psychologiai törvényszerűséget volt kénytelen fölismerni, s viszont *Volkmann* az optikai térérzéklés terén végzett vizsgálódásaival újabb és jelentékeny lökést adott a psychologiai methodusnak. Ide tartoznak *Fechner* kutatásai is, ki e tudomány első, tulajdonképeni megalapítójául tekinthető, s kinek 1860-ban kiadott «A psycho-physika elemei» czimű munkája az új tan részletes elveit és eredményeit öleli fel. *Fechner* alap-élméje, a psychikai és physikai jelenségek közötti működési viszony állandó elveinek kiderítése. Mint a hogy a test élő ereje

bizonyos kezdetleges értékből kiindulólág, a maga absolut gyarapodásának összegezése útján áll elő, úgy a lélek is Fechner szerint. Legelső feladata tehát egy pszichikai viszony-mérő felállítása, a melynek segítségével azon működési viszony általános eredményei közelebbről meghatározhatók és a concret esetekre alkalmazhatók legyenek. Emelt súlyok és fényerő-fokokatokon tett kísérletek, valamint a Weber kutatásainak s más idevágó physikai és matematikai munkálatoknak szerencsés feldolgozása útján Fechner arra a meggyőződésre jutott, hogy az inger egyenlő relativ gyarapodásainak az érzetek egyenlő absolut gyarapodásai felelnek meg.

Még mélyrehatóbb átalakulást jelez a psychologia történetében Wundt fellépése és «Grundzüge der physiologischen Psychologie» (1874.) czimű munkája. Wundt és Fechner közt a lényeges különbség abban áll, hogy a midőn Wundt egyáltalán az egész ismeretkör szélesebb felölelésével is túlszárnyalja hírneves elődjét, egyúttal ő a lelki tüneményeket az idegélet processusaival hozza kapcsolatba, holott Fechner az ingerekben, tehát a testen kívül álló physikai mennyiségekben kereste a megfelelő objectiv jelenségeket. Hogy a Wundt felfogása helyesebb, azt maga Fechner is elismerte egyébiránt «belső psycho-physikája» fölállításával.

Wundt irodalmi érdemeinél nem kevésbé korszakalkotó a tapasztalati lélektan jövőjére nézve nagyszabású organizáló és oktatói működése is. Az ő lipcsei intézetéből került ki egész sora a tanítványoknak, kik e téren buzgón folytatják az általa megkezdett munkát. Nyomában egymásután támadtak a hasonló intézetek: Mülleré Göttingában, Ebbinghausé Berlinben, Münsterbergé Freiburgban, Götz Martiné Bonnban, nem számítva Olasz- és Franciaország, Holland és Amerika számos egyetemét. A «Philosophische Studien»-ekben (1881 óta) Wundt az intézetében végzett psychologiai munkálatok terjesztése céljából külön szakközlönyt létesített, s hasonló feladatot teljesít ma már az «American Journal of psychology» is (kiadója Stanley Hall, 1887 óta), továbbá az Ebbinghaus és König által 1889 óta kiadott «Zeitschrift für Psychologie und Physiologie» stb.

—r.

«Mind.» N. S. Nro 5. January, 1893.

I. *Biographical Notice of George Croom Robertson*: A. Bain. Robertson-nak, a «Mind» folyóirat első szerkesztőjének meleg szavakban írt nekrológja ez. Bain kitüntető szavakkal említi meg az elhunytnak alapos tanulmányait Hobbes philosophiájára vonatkozólag, meg azt, hogy Angliában kevés philosophus mérközhetett vele szakismeretben a szigorúan vett philosophiai kérdésekre vonatkozólag. Jellemét Leslie Stephen írta le a «Spectator»-ben. Azt in extenso közli Bain, és benne látható Robertson-nak munkaképessége és kiváló kötelességérzete.

II. *Hedonic Aesthetics*: H. Rutgers Marshall. A mint azt a «Mind»-nak előbbi számaiban kifejtette, szép szerinte az, a mi bennünk oly hatást tesz, mely az újból való felelevenedésben (aránylag) állandóan kellemes; rút ellenben az, a mi oly hatást tesz, mely az újból való felelevenedésben (aránylag) állandóan kellemetlen. (The beautiful is that which produces effects in us that are (relatively) permanently pleasurable in revival. The ugly, on the contrary, is that which produces effects of (relatively) permanent painfulness in revival.) Ez alaptételből következteti, hogy a művésznek egyrészt tartózkodnia kell, hogy fájdalmas vagy kellemetlen benyomást idézzon elő. Ne idézzon elő — mint értekező nevezi — «repressive pains»-t, midőn a rendes és megszokott functio zavartatik, vagy a megvárt eredmény nem áll elő, ne idézzon elő «pains of excessive functioning»-et, midőn ellenkezőleg az inger által felkeltett mindennemű lelki functio túlságos nagy. A művésznek azonban másrészt arra is kell törekednie, hogy positive kellemetes hatásokat tegyen. Ez pedig eszközölhető: a) ha az öntudatba oly tartalom lép, mely egy ideig az inger hiánya miatt nem volt bent (a változatosság törvénye); b) ha a tartalom akkor lép az öntudatba, midőn normalis megjelenése meg volt akasztva (teszem az élezben); c) ha a tartalom rendkívüli élénkséggel lép az öntudatba.

III. *The Respective Spheres and Mutual Helps of Introspection and Psycho-physical Experiment in Psychology*: A. Bain. Szerző szerint az önnön megfigyelésen kívül a pszichológiai ismereteknek legkiválóbb forrásai: a gyermeki lélek tünetényei, a rendkívüli lelki tünetények, az állatok megfigyelése és a társadalom által az emberi lélekre történt hatásnak megvizsgálása, melyekhez még a physiologiai és psycho-physikai kutatások járulnak. Bain